

ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ФУНКЦИЯ В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ

Боряна Руменова Пейчева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“

e-mail: peycheva.boryana@gmail.com

Резюме: Митницата е основен изпълнител на действащата европейска външно-търговска политика, затова икономическата функция е от ключово значение за митническия контрол. Тя намира изражение в предоставяне както на допълнителни улеснения за икономическите оператори, така и в съблюдаване спазването на действащите забрани и ограничения. На практика и двете категории (улеснения и ограничения) са динамични и за правилното им прилагане е необходимо, оперативните дейности да се трансформират дигитално. В противен случай съществува вероятност от допускане на грешки и несъответствия в прилагането на европейската външнотърговска политика. При проверките по отношение на улесненията и ограниченията през призмата на икономическата функция на митническия контрол приложение намират както системният подход, така и процесният подход. С предложената от Европейската комисия (ЕК) Нова европейска митническа реформа по-засилено ниво на дигитализация ще има системният подход в контрола. Не трябва да се забравя обаче, че там, където приключва полезното действие на системния подход, приложение намира процесният. Поради това анализирането на нивото и възможностите за дигитална трансформация на митническите дейности за изпълнение на икономическата функция е от голямо значение за осъществяване на ефективен митнически контрол.

Ключови думи: митнически контрол, дигитализация, системен подход, процесен подход, икономическа функция в митническия контрол.

JEL: M49.

DIGITAL ASPECTS OF THE ECONOMIC FUNCTION IN CUSTOMS CONTROL

Boryana RumenoVa Peycheva

D. A. Tsenov Academy of Economics - Svishtov

Department Control and Analysis of the Economic Activities

e-mail: peycheva.boryana@gmail.com

Abstract: Customs is the main implementer of the current European foreign trade policy; therefore the economic function is of key importance for customs control. It is expressed in providing both additional facilities for economic operators and in ensuring compliance with the current prohibitions and restrictions. In practice, both categories (facilitation and constraints) are dynamic and, for their proper implementation, operational activities need to be digitally transformed. Otherwise, there is a likelihood of errors and inconsistencies in the implementation of European economic policy. In the inspections regarding facilitations and

restrictions through the prism of the economic function of customs control, both the systemic approach and the process approach are applied. With the New European Customs Reform proposed by the European Commission (EC), the systematic approach to control will have an increased level of digitalization. However, it should not be forgotten that where the usefulness of the systemic approach ends, the process approach finds application. Therefore, analyzing the level and opportunities for digital transformation of customs activities to fulfill the economic function is of great importance for implementing effective customs control.

Keywords: customs control, digitalisation, system approach, process approach, the economic function of customs control.

JEL: M49.

Въведение

Икономическата функция в митническия контрол е израз на стимула за развитие или ограничаване на даден стопански отрасъл в националната икономика, като понастоящем тази политика за Р България се определя предимно на общеевропейско ниво. *Митницата се явява изпълнителният орган за правилното прилагане на действащата европейска външнотърговска политика*, която през последните години е изключително динамична. Основните средства, с които се бори в тази сфера, са:

- улеснения на митническите формалности за проверени търговци, което значително облекчава и стимулира развитието на вносно-износния процес в определени области;

- забрани, санкции, ограничения и допълнителни изисквания към определени държави и/или групи стоки, които активно се налагат с цел защита интересите на ЕС и др.

Тази ясно изразена динамика в посоката на развитие на икономиките на страните – членки на ЕС предполага многообразие от изисквания, правила, процедури, проекти и действия в обхвата на икономическата функция, което ги прави сложни, а тяхната актуалност трудно проследима. В тази връзка имплементирането на дигитални решения с внедрени функционалности за селектиране, навременно достъпване, анализ и обмен на необходимата информация би могло да допринесе за ясното им разбиране и точното им прилагане.

Обект на изследването са митническите улеснения и ограничения в обхвата на икономическата функция, а **негов предмет** е дефиниране аспектите на дигитализацията в тази насока. **Целта на разработката** е определяне състоянието на дигитализация на митническите дейности, свързани с икономическата функция от гледна точка на двата основни подхода за контрол – системен и процесен, и очертаване на възможности за тяхната бъдеща дигитализация. За постигането на поставената цел се предвижда изпълнението на следните основни **задачи**:

- Разглеждане на основните митнически улеснения за ОИО от позицията на системния подход в контрола, анализиране нивото на тяхната дигитализация и очертаване на потенциални възможности за дигиталното им развитие съгласно Новата европейска митническа реформа.
- Идентифициране влиянието на концепцията „Зелени коридори“ върху улесняването на митническите процедури за ОИО.
- Разглеждане нивото на дигитално развитие на основните митнически ограничения и улеснения, съгласно процесния подход и извеждане на предложения за тяхната дигитализация.

1. Опростяване на митническите формалности през призмата на системния подход в митническия контрол

На базата на системния подход в контрола се предоставят различни улеснения на митническите формалности за икономическите оператори (ИО), като за целта те са обект на специфични проверки по законово определени критерии. Въз основа на тях митницата добива достатъчно ниво на увереност, че ИО отговаря на условията за използване на конкретни ***опростени процедури***, даващи привилегии по отношение начина на деклариране и представяне на стоките, плащането на митническото задължение, размера на обезпечението и др. Въпреки това следва да се има предвид, че понастоящем митницата продължава текущо да обработва всяка една пратка поотделно през призмата на процесния подход. Ползването на тези митнически улеснения съгласно икономическата функция показва нагледно как двата подхода си взаимодействат и функционират съвместно. С особено значение в това отношение са приложението на статута Одобрен икономически оператор (ОИО) и движението на стоки през т.нар. Зелени коридори.

1.1. Митнически улеснения за Одобрените икономически оператори (ОИО)

Основният обем от външната търговия на обобщоевропейско ниво се извършва от ОИО – 74% от вноса и 83% от общия износ в ЕС (Европейска Сметна палата, 2023, стр. 8). Това показва значимостта на програмата не само за самите търговци, но и за митницата. Според М. Антоу митническите дейности по предоставяне и прилагане на статута са урегулирани и действат съгласно процесния подход (2017, стр. 143). ***Цялостната концепция по прилагане на програмата ОИО обаче е базирана на системния подход***, защото одобрението на статута се извършва след задълбочени проверки и анализ на дейността на търговеца по точно определени критерии. Понастоящем разрешаването на статута е частично дигитализирано, тъй като комуникацията между търговеца и митницата относно подаване на заявление и предоставяне на изискуемите документи се извършва по електронен път. Анализът на предоставената документация, както и физическите проверки,

например по отношение на противопожарна безопасност, вътрешни контролни системи и др., се извършват от митнически служители на място в обектите на ИО.

Без да се претендира за изчерпателност, с въвеждането на програмата ОИО през 2008 г. търсените целеви ефекти биха могли да се синтезират в следното (вж. Таблица 1):

Таблица 1

Целеви ефекти от въвеждането на програмата ОИО

№	Целеви ефекти за митницата	Целеви ефекти за ОИО
1	Изградено доверие между митницата и одобрените икономически оператори	
2	Предоставяне на редица улеснения и облекчения на митническите формалности	
3	Опознаване на бизнес модела и поведението на търговеца – предвидимост на действията и поведението на ОИО	Приоритетно обработване на пратките
4	Фокус върху предварителния и последващия контрол за сметка на текущия	По-бърза обработка на пратките в момента на тяхното пристигане или заминаване
5	Признаване на статута на чуждестранни ОИО	Признаване на привилегирования статут в някои трети страни
6	Повишаване ефективността на митническия контрол	Висок атестат за качество (престиж) относно дейността на търговеца
7	Намаляване на външния натиск върху системата на митническия контрол, поради растежа на световната търговия и увеличаващия се обем пратки	Осъществяване на митнически контрол в помещенията на икономическия оператор и намаляване на административната тежест
8	Засилване на сигурността и безопасността на веригите на доставки	Засилване на комуникацията с митницата – повишаване степента на съответствие на дейността с митническото и немитническо законодателство

Програмата носи редица предимства и улеснения не само за бизнеса, но и за митницата като цяло. Минималните документални и физически проверки биха могли да насочат вниманието на митническите служители към вноса, износа и транзита, където рискът е по-висок. Основните митнически улеснения, които предлага ползването на статута ОИО, са следните:

➤ **Опростено деклариране** – Съгласно чл. 166 от МКС „митническите органи могат да приемат лице да постави стоките под митнически режим въз основа на опростена декларация, която може да не съдържа някои от изискваните данни или придружаващи документи“ (2013). Липсващият набор от данни/документи се предоставя на митницата в срок от един месец чрез подаване на допълнителна митническа декларация, която е неразделна част от

вече подадената. Технологично опростената и допълнителната декларация към нея, както и прилежащите документи се подават стандартно по електронен път. Значителни промени в принципа на функциониране на това митническо улеснение ще настъпят с влизането в сила на Новата европейска митническа реформа (НЕМР), с която подаването на декларации ще бъде преустановено. В този случай непълните данни и/или документи ще се подават в митническата информационна система EU Data Hub.

➤ **Самооценка** – Чл. 185 от МКС гласи, че „при заявяване митническите органи могат да разрешат на икономическия оператор да извършва определени митнически формалности, които по принцип следва да се извършват от митническите органи за определяне на дължимите вносни и износни мита и за осъществяване на проверки под митнически надзор“ (2013). Самооценката допуска самостоятелно извършване на митническите процеси по определяне и проверка на митническа стойност, тарифен номер и произход на стоките от самия ОИО. Това означава, че всички подпроцеси, необходими за определяне на митническото задължение за всяко вносно/износно производство, се извършват без активната намеса на митнически служител. С НЕМР се предвижда, проверките при Самооценката да бъдат автоматични и „на тяхна база митницата ще може да прави широкообхватен анализ на риска в реално време“ (Ангов, 2023), като основно приложение биха намерили високотехнологични средства като Artificial Intelligence (AI), Internet of Things (IoT), Machine Learning (ML), Deep Learning (DL) и др.

➤ **Вписване в отчетността на декларатора (ВОД)** – Съгласно чл. 182 от МКС „при заявление митническите органи могат да разрешат на лице да подава митническа декларация, включително опростена декларация, под формата на вписване в отчетността на декларатора, при условие че данните от тази декларация са на разположение на митническите органи в електронната система на декларатора в момента на подаването на митническата декларация под формата на вписване в отчетността на декларатора“ (2013). Тук ангажиментът за подаване на митническа декларация не отпада, а единствено се измества във времето, тъй като се позволява декларирането по стандартна процедура да се извърши до 14-то число на следващия месец след вписването в отчетността. С влизането в действие на НЕМР улеснението ВОД ще бъде значително преобразувано, тъй като подаването на допълнителна митническа декларация няма да бъде необходимо. Данните по вноса/износа следва да се вписват в отчетността на ИО и въз основа на непрекъснатата свързаност между електронните системи на Доверения търговец и на EU Data Hub би се извършил автоматичен обмен на информация. Така митническите органи ще бъдат уведомени за направеното вписване в реално време.

➤ **Централизирано оформяне** – Съгласно чл. 179 от МКС то представлява осъществяване на митническите формалности при внос и износ на мястото, където се намира седалището на ИО, а не там, където стоките ще бъдат потребявани, допуснати за свободно обращение или изнасяни. Тези

места могат да бъдат в две различни страни – членки. За безпроблемното функциониране на Централизираното оформяне в тези случаи е необходима непрекъсната свързаност и обмен на информация между митническите органи на държавите – членки, както и еднакви критерии при осъществяване на анализ на риска. Многобройните действащи митнически информационни системи (МИС) в ЕС и разликите в тяхната архитектура и бизнес модели са основна предпоставка за възникване както на комуникационни и други проблеми, така и на грешки при функциониране на това улеснение. Предстоящото разработване и внедряване на EU Data Hub и утвърждаването му като единствена европейска МИС би улеснило значително събирането, обmena и анализа на данни. Това ще допринесе за гладкото протичане на централизираното оформяне при внос и износ на стоки.

Съгласно одитен доклад от 2023 г. на Европейската Сметна палата (ЕСП) за функционирането на програмата ОИО, посочените по-горе целеви ефекти не само не са напълно постигнати, но и не малка част от **предвидените улеснения на митническите формалности не се предоставят на търговците** (2023). Това означава, че липсва баланс между високите изисквания, които ИО следва стриктно да изпълняват за придобиване на статута, и облекченията, които се предоставят на търговците с програмата ОИО.

С въвеждането на НЕМР се предвижда, улесненията на митническите формалности да се изведат на едно ново, по-високо ниво и поради това някои автори ги определят като „революционни“ (Антов, 2023), (Lux, 2024). Развитието на статута ОИО и неговото предефиниране в Trust & Check Traders ще се трансформира предимно през призмата на системния подход. Новата митническа реформа предвижда не само надграждане (Желева, 2023), но и цялостно преустройство по отношение оперативното функциониране на програмата ОИО, което ще намери изражение в смяна на модела на Доверени търговци. Промените са с основен фокус към дигитализацията, което води и до цялостно ревизиране на действащите правила и процедури при осъществявания митнически контрол. Предвижда се, осъществяването на връзка между електронните системи на митницата и на търговеца да е постоянна, като същевременно информацията се обменя в реално време. За да е възможно изпълнението на това изискване, е необходимо наличието на следните две основни предпоставки:

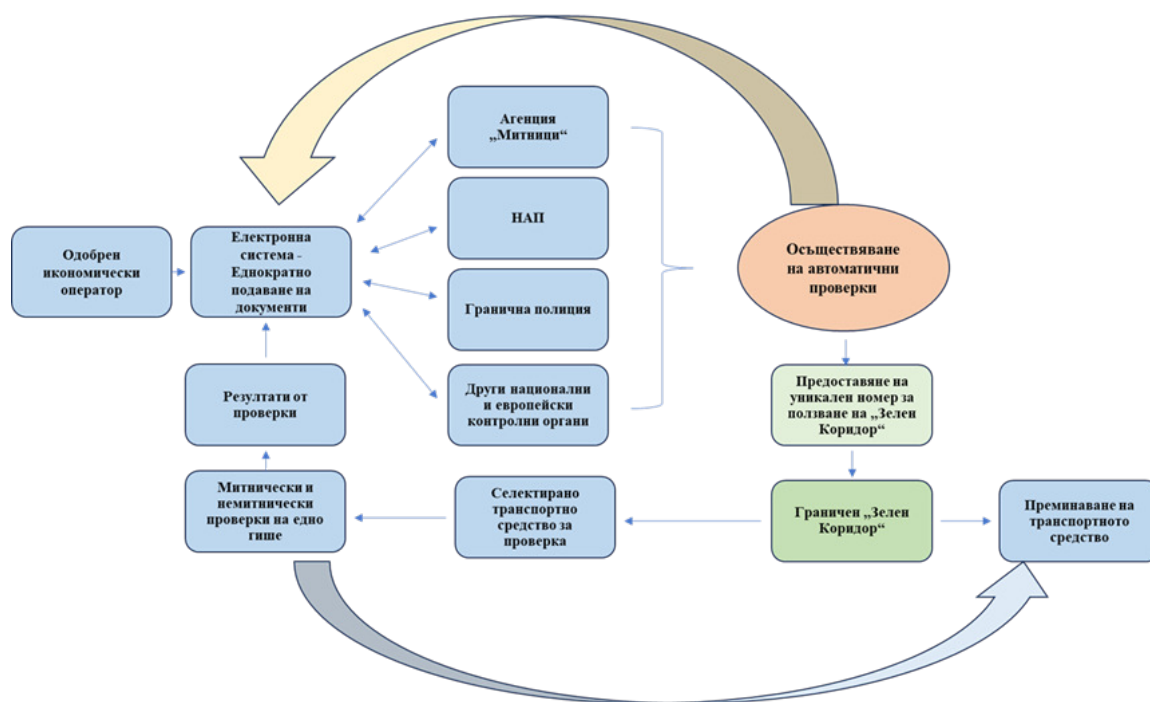
- Осигуряване на техническа възможност за изграждане на свързаност между електронните системи;
- Предоставяне на съгласие от страна на ИО да обменя данни от своите информационни системи с митницата.

1.2. Зелени коридори

Концепцията „Зелени коридори“ (ЗК) е **улеснение**, което се характеризира с облекчено преминаване на сухопътните гранични контролно-пропускателните пунктове (ГКПП) както в ЕС, така и между ЕС и трети страни. Предвижда се основните улеснения да се изразяват в:

- Предварително деклариране на товарите;
- Еднократно подаване на данни;
- По-бързо преминаване на ГКПП с минимално изчакване;
- Прилагане на „едно спиране“ и обслужване на едно гише като част от концепцията Single Window;
- Създаване на добри предпоставки за широко разпространение на електронната товарителница (e-CMR) и др.

Горните улеснения не предвиждат изцяло отпадане на физическите проверки на товарите на граница. Стоките, за които са валидни немитнически формалности, обикновено се третират като високорискови (хранителни продукти, растения, живи животни, лекарства и др.). При техния внос е възможно, по преценка на контролните органи да се пристъпи към вземане на проби и извършване на лабораторен анализ с цел установяване на съответствие с действащите европейски изисквания. Тази формалност е от изключителна важност за опазване здравето на хората, околната среда и др., но същевременно води до забава на доставките и оскъпяване на самите стоки. Възможно е в допълнение на тази концепция да се добави и предложение за извършване на такъв тип проверки (там, където това е уместно) още преди натоварване на стоките. Получените резултати биха могли да бъдат част от задължителната документация по вносната операция. Това е един възможен начин, благодарение на който повече ИО биха могли да се възползват максимално от облекченията, които се предлагат със ЗК. В концепцията се обръща специално внимание на положителния ефект, който ще окаже функционирането ѝ за опазване на околната среда и за намаляване на въглеродните емисии, генерирани от престоя с включен двигател на товарните камиони по границите, което се явява един от основните приоритети на ЕС.

Фигура 1. Технологично функциониране на концепция „Зелени коридори“

Технологично (вж. *Фигура 1*) се предвижда, ИО да подава всички изискуеми търговски, транспортни, митнически и други документи в единен информационен портал, до който има достъп всеки един заинтересован контролен орган на европейско и национално ниво. Това се извършва на принципа на One Stop Shop, залегнал в Single Window концепцията и по-конкретно в рамките на EU CSW-CERTEX⁴, което ще подпомогне извършването на кръстосани проверки на данните. Всяка една публична институция, която има касателство по оформянето на вноса, износа или транзита, ще извършва необходимите автоматични проверки като например анализ на риска и др. Резултатите от тях под формата на актуални лицензи, разрешителни, митнически декларации, становища и т.н. отново ще се предоставят в единния информационен портал. При установяване на съответствие се издава уникален номер за ползване на „Зелен коридор“. Ако пратката е селектирана за физически (не)митнически проверки, то те следва да се извършват на едно гише. Неселектираните транспортни средства продължават към крайната си дестинация без спиране. Резултатите от всички извършени проверки следва да се отразяват в единната електронна система и те да са достъпни и за държавните контролни органи на страните, през които преминава транспортното средство. На практика ползването на ЗК не може да отмени изцяло извършването на допълнителни проверки по граничните пунктове на трети страни, тъй като законодателството и формалностите в тези държави е различно. Въпреки това практическото приложение на концепцията би могло да спомогне за тяхното минимизиране.

Изграждането и влизането в сила на концепцията „Зелени коридори“ е още едно доказателство, което показва нарастващата значимост и тясната връзка между взаимното сътрудничество, опростяване на формалностите, дигитализацията, координацията и ефективността на митническия контрол. Чрез прилагането на такива решения би могло да се достигне достатъчно ниво на увереност за прилагането на гъвкави решения при възникване на непредвидени кризисни ситуации като Covid-19. В тези случаи бързата и навременна доставка на определени групи стоки (лекарства, ваксини, санитарни материали и др.) може да се окаже от жизненоважно значение за живота и здравето на хората.

2. Дигитализация на механизмите за ограничаване и улесняване на търговията с трети страни през призмата на процесния подход в митническия контрол

Митническите ограничения и някои от митническите улеснения, като част от икономическата функция на митническия контрол, могат да се

⁴ EU CSW-CERTEX е европейската информационна митническа система, чието изграждане и функциониране се предвижда за приложение на концепцията „Обслужване на едно гише“

разглеждат и през призмата на процесния подход. Това е валидно в случаите, когато те се прилагат за всяка пратка поотделно без значение какъв е статутът на декларатора. Водещи при прилагането им са видът на стоките (тарифен номер), страна на внос/износ, произход на стоките и др. Митническите ограничения и улеснения не са константа, а са променливи, които намират отражение в две основни насоки:

- действащата европейска икономическа политика в посока стимулиране или забавяне развитието на някои стопански отрасли;
- действащите икономически и политически взаимоотношения между ЕС и трети страни или група от трети страни.

Без да се претендира за изчерпателност, за целите на настоящата разработка се разглеждат приложението на антидъмпинга, механизмът за корекция на въглеродните емисии на границите (СВАМ), благоприятните административни мерки за определени стоки и квотите за внос.

2.1. Антидъмпинг

Един от основните методи за защита на европейските производители и търговци е налагането на антидъмпингови мита. Съгласно чл. 1 на Регламент (ЕО) № 1225/2009 *„един продукт трябва да се счита за антидъмпингов, ако экспортната му цена за Общността е по-ниска от сравнимата с нея цена за сходен продукт при обичайни търговски условия в страната на износа“* (2009). Не всички стоки, които се внасят на по-ниска цена, са дъмпингови (Република България, Министерство на икономиката и индустрията, 2011), поради това следва да се докаже, че даденият продукт причинява вреда на европейските производители.

Антидъмпинговите мерки се прилагат не само за конкретен вид стока, но и за определен производител от трета страна. Мярката е временна (обикновено за срок от пет години), но тя може да бъде преразгледана. Пример в тази посока е въвеждането на антидъмпингови мита върху вноса на електрически автомобили с произход Китай за някои определени производители. ЕК смята, че те използват нелоялни субсидии, което им позволява, значително да намалят износната цена на продукта (European Commission, 2024).

Цялата информация относно действащите антидъмпингови мерки е налична в TARIC, като последните четири цифри от допълнителния код по Комбинираната номенклатура (КН) представлява информация за наличието или липсата на антидъмпингови мита. При внос на стоки тези четири цифри се въвеждат ръчно от декларатора и е напълно възможно, поради липсата на информация в тази област, стоките да бъдат декларирани неправилно и неумишлено да се избегне плащането на дължимото антидъмпингово мито. Същевременно в МИС това може да остане незабелязано към момента на вноса, тъй като името на производителя не се съпоставя автоматично с декларирания тарифен номер на стоките. В тези случаи може да се стигне до

несъответствие, ако деклараторът не въведе коректно допълнителните цифри по КН. Грешното тарифиране може да бъде установено на етап извършване на документални проверки по вноса или при извършване на последващ контрол, след като вносът е бил осъществен. Като резултат декларацията може да бъде върната на ИО за нанасяне на корекции или да се констатира митническа измама с последващи санкции за вносителя. Много трудно е да се установи дали некоректното тарифиране е извършено умишлено или поради липсата на информация. Възможно дигитално решение би било създаването на автоматична свързаност между името на фирмата износител, страната на произход на стоките и тарифния номер на стоките, върху които има наложени действащи антидъмпингови мерки. Това означава, че при въвеждане на тарифния номер и страната на произход на стоките автоматично би могло да се визуализира падащо меню върху кои производители има наложени антидъмпингови мерки. При условие че това не е валидно, следва да се избира опция „Друг“.

2.2. Механизъм за корекция на въглеродните емисии на границите (СВАМ)

Механизмът СВАМ е част от „Зелената сделка“, с който ЕС предприема действия за намаляване на въглеродния отпечатък не само в Европа, но и в световен мащаб. Съюзът си е поставил цел до 2030 г. да намали нетните емисии на парникови газове с минимум 55% (Европейска комисия, 2024) и поради това се приемат различни мерки. Механизмът за корекция на въглеродните емисии на границите е урегулиран с Регламент (ЕС) 2023/956, с който се въвежда допълнителна финансова тежест за определени групи стоки, чието производство оказва негативно влияние на околната среда. На практика въвеждането на СВАМ представлява ограничение и бариера за ИО, което намира израз както в защитната функция (опазване на околната среда), така и в икономическата функция (повишаване конкурентоспособността на европейските производители, които спазват всички въведени екологични изисквания и мерки).

Въпреки че митницата не е пряко отговорна за изпълнението на тази мярка, то тя има редица задължения, посочени в Приложение 1 от Регламент (ЕС) 2023/956 (2023):

- недопускане вноса на стоки от лица, които не са регистрирани и одобрени от ЕК в системата СВАМ;
- периодично изпращане на информация към ЕК за декларираните за свободно обращение стоки, които попадат под регулацията на СВАМ по автоматичен път;
- съобщаване на поверителна информация на ЕК, имаща отношение към правилното функциониране и пълно съответствие с механизма СВАМ;

➤ установяване на нарушения и нередности при внос на стоки, които следва да бъдат санкционирани от компетентния изпълнителен орган.

Прави впечатление, че се предвижда автоматичен обмен на данни между ЕК и националните митнически органи, което показва, че още със създаването на информационната система Регистър СВАМ е предвидено използването на съвременни дигитални решения и изграждане на непрекъснатата свързаност между отделните електронни системи. Същевременно с въвеждането на НЕМР е обосновано да се изгради автоматична свързаност и обмен на данни в реално време между СВАМ регистъра и EU Data Hub с цел по-бърз обмен на данни и извършване на анализ на риска, както е предвидено в чл. 15 от Регламент (ЕС) 2023/956.

2.3. Благоприятни административни мерки за определени стоки

Европейската правна рамка предвижда редица облекчения при внос на определени вещи, суровини и/или крайни продукти, които са свързани с отложеното плащане или освобождаване от плащане на ДДС. Това улеснение през призмата на процесния подход се регламентира в чл. 167а от Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС) в съответствие с чл. 211 от Директива 2006/112/ЕО (2007) (2006) и се отнася за всяка вносна операция поотделно. Чрез него се стимулира вносът на стоки, които попадат в Глави 25, 26, 28, 29 и други от КН и са важни за развитието на икономиката на страната. Отговорността за правилното прилагане на отложеното плащане на ДДС по чл. 167а от ЗДДС е възложена на митницата. Деклараторът уведомява по електронен път митническите органи за използването на този режим чрез въвеждане на националния допълнителен код „9РА“ във вноската декларация в полето D.E. 1/11 „Допълнителен режим“ (Агенция „Митници“, 2019). На базата на тази информация с част от документалните проверки се цели установяване дали вносителят отговаря на законово определените изисквания за използване на улеснението за отложено плащане на ДДС, съгласно чл. 167а от ЗДДС. Въвеждането на допълнителния код за режим „9РА“ е дигиталното национално решение, което българската митница използва след въвеждането на това митническо улеснение в сила.

С внедряване на Новата европейска митническа реформа се регламентира предоставянето на общоевропейски улеснения за ИО. Би следвало обаче допълнително да се предвиди имплементирането на националните облекчения в EU Data Hub като отложеното плащане на ДДС по чл. 167а, както и редица други, валидни за всяка страна членка поотделно. Възможен вариант би било, ако при въвеждане на данните за коя държава членка са предназначени стоките за внос, да се визуализират националните мерки на съответната държава. Това означава, че в общоевропейската МИС следва да се актуализират постоянно данъчните и други възможни различия при вноса, износа и транзита на стоки.

2.4. Квоти за внос

Тарифните квоти представляват *„пълна или частична отмяна на митата на трети държави, приложими за внасяните стоки“* (Съобщение на Комисията относно суспендирането на автономни мита и относно автономните тарифни квоти, 2011). Те са друг инструмент на икономическата функция, който има за цел да подпомогне развитието на бизнеса в ЕС и да повиши неговата конкурентоспособност. Тарифни квоти не се предоставят за стоки, които са готови за крайна употреба, а се прилагат *„за стимулиране на промишленото развитие в рамките на Съюза... и за укрепването на капацитета на промишленото производство на Съюза, като по този начин неговите производители се улесняват при конкурирането им с доставчици от трети страни“* (2011). Законово откриването и управлението на тарифни квоти е уредено с Регламент (ЕС) 2021/2283, който осигурява равен и непрекъснат достъп на всички вносители до квотите (2021) посредством правилото на „първия“. Управлението на тарифните квоти се извършва през специално изградена МИС „Консултативен модул КВОТА“ на ЕС, която, съгласно Регламент (ЕС) № 2015/2447, се използва за:

- обмен на информация между митническите органи на национално ниво и ЕК относно подадените искания, свободни количества, статут, разпределение на количествата и др.;
- съхранение на данни;
- управление на върнати квоти;
- регистриране на последващи събития.

Функционирането на информационната система „КВОТА“ е дигитално решение, която значително улеснява цялостното администриране и управление на предоставените квоти на европейско ниво. Проверките обаче относно валидността на искането за квота на национално ниво се извършват от митническите служители и те не са дигитализирани. Всъщност те са част от документалните проверки, които митницата извършва за всяка една вносна операция на база на процесния подход. Внедряването на автоматични документални проверки би засилило значително нивото на дигитализация при функциониране на квотите, което би се постигнало с изграждането на EU Data Hub съгласно НЕМР. Тогава всички функционалности от МИС „КВОТА“ би следвало да се пренесат в единния европейски център за митнически данни и необходимостта от изграждане и поддържане на непрекъсната свързаност между отделни модули като националните вносни МИС и консултационен модул „КВОТА“ би отпаднал. Това значително би намалило риска от прекъсване на връзката между тях и съответно невъзможността за навременното им ползване. Към момента комуникацията при функционирането му е сложна и се извършва по релацията: „ИО – национални митнически органи - ЕК – национални митнически органи – ИО“. С въвеждане на единния център за митнически данни тя би следвало значително да

се улесни, тъй като пряката намеса на националните митници не би била необходима. Тогава комуникацията би следвало да протича, както следва: ИО – Европейска митническа агенция – ИО. Митническите служители от държавите – членки биха имали пряко отношение, ако се наложи извършването на преки контролни действия, препоръчани от новата Европейска митническа агенция.

Митническите улеснения и ограничения през призмата на процесния подход са инструмент за коректното прилагане на действащата външнотърговска политика на ЕС, която има за цел развитието и подпомагането на дадени отрасли в Съюза чрез стимулиране или ограничаване на вноса/износа на определени стоки. Разнообразието от мерки и допълнителни изисквания, които се поставят пред бизнеса, са предпоставка за допускането на грешки и несъответствие с митническите и немитническите формалности. Това от своя страна затруднява и забавя работата както на ИО, така и на митницата. Поради това дигитализацията на митническите улеснения и ограничения на всяко едно равнище (лесен достъп до тази информация, оперативно прилагане и др.) е от съществено значение за опростяване на митническите формалности и за достигане на пълно съответствие с тях. Възможна перспектива за развитие представлява внедряването на EU Data Hub, тъй като архитектурата и функционалностите на единния център за митнически данни би могъл значително да опрости достъпа до необходимата информация в точното време по лесен начин, което същевременно би намалило и несъответствията в изпълнението на формалностите при внос, износ и транзит на стоки.

Заклучение

В настоящото изложение е анализирано състоянието на дигитализация на митническите улеснения и ограничения, свързани с икономическата функция през призмата на системния и процесния подход в контрола. В допълнение е направен опит да се дадат възможни насоки за бъдещата им дигитална трансформация, като е взето предвид въвеждането на Новата европейска митническа реформа. **Основните изводи**, до които се достига въз основа на разгледаните въпроси в настоящата разработка, са:

➤ Митницата е основният контролен изпълнителен орган на европейската външнотърговска политика. Това означава, че колкото по-комплексна и динамична е икономическата обстановка в световен мащаб, толкова по-сложни и многообразни са задачите и отговорностите ѝ. В такава ситуация митницата изпитва трудности относно ефективното изпълнение на своята дейност и дигитализацията би могла да спомогне за управлението на тази динамика, която дава отражение и във вътрешната среда на митническата контролна система.

➤ Има съществени ползи от митническите улеснения през призмата на системния подход, като те имат значителен потенциал за развитие и поради това се налага тяхното реформиране чрез дигитална трансформация.

➤ Предоставянето на повече и по-съществени улеснения като Само-оценка, Централизирано оформяне, достъп до Зелени коридори и др. с минимални документални и физически проверки, може да стимулира повече ИО да кандидатстват и да получат статут ОИО/ Trust & Check Trader.

➤ Контролните дейности, свързани с икономическата функция, показват нарастващата значимост от по-засиленото взаимодействие между митническите и други контролни органи, тъй като съвместната им дейност би могла значително да допринесе не само за опростяване на митническите формалности, но и за непрекъсваемостта на веригите за доставки (Зелени коридори, Single Window и др.).

➤ Изграждането на непрекъсната свързаност между информационните системи на ИО и на митницата, обособяването на повече автоматични проверки и прилагането на интелигентни решения като AI, ML, DL, IoT и др. могат значително да допринесат за намаляване на грешките и за достигане на по-високо ниво на съответствие с митническите формалности.

➤ Внедряването на единна европейска митническа информационна система с лесен интерфейс и указания за действащите тарифни и нетарифни мерки значително би могло да намали грешките и да доведе до пълно съответствие с митническите формалности.

Дигитализирането на митническите дейности в обхвата на икономическата функция е сложна задача поради големия обем, разнообразие и динамика на митническите улеснения и ограничения. То обаче се явява абсолютна необходимост, тъй като (не)умишленото им неспазване води до несъответствия с действащите митнически и немитнически формалности при внос, износ и транзит на стоки, което допълнително затруднява митническата дейност като цяло.

Използвани източници

- DG TAXUD. (2024, 06 17). <https://taxation-customs.ec.europa.eu>. Retrieved from European Commission: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/calculation-customs-duties/customs-tariff/eu-customs-tariff-taric_en?prefLang=bg&etrans=bg
- European Commission. (2024, 06 12). *European Commission*. Retrieved from An official website of European Union: <https://tron.trade.ec.europa.eu/investigations/case-history?caseId=2684>
- European Commission. (2024, 03 19). *European Commission*. Retrieved from Carbon Border Adjustment Mechanism: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en

- Lux, M. (2024). Changes in Customs Procedures Under the EU Commission's Reform Proposal – Import, Export, Special Procedures, and the Respective Responsible Persons. *Global Trade and Customs Journal*(Vol. 19, Issue 5), pp. 348 – 359.
- Агенция „Митници“. (27 06 2019 г.). Агенция „Митници“. Извлечено от www.customs.bg: <https://customs.bg/wps/portal/agency/media-center/on-focus/27-06-dds>
- Ангов, М. (2017). *Митнически контрол върху одобрените икономически оператори*. Свищов: Академично издателство „Ценов“.
- Ангов, М. (2023). Новата европейска митническа реформа-възможности и предизвикателства. *Народностопански архив*, стр. 35-54. doi:10.58861/tae.ea-nsa.2023.3.03.bg
- Генерален секретариат на Съвета. (17 06 2024 г.). www.consilium.europa.eu. Извлечено от Съвет на ЕС и на Европейския съвет: <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/cap-introduction/#why>
- Директива 2006/112/ЕО на Съвета от 28 ноември 2006 относно общата система на данъка върху добавената стойност, L 347/1 (Официален Европейски вестник 11 12 2006 г.).
- Европейска комисия. (17 06 2024 г.). www.commission.europa.eu. Извлечено от Европейски зелен пакт: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg
- Европейска Сметна палата. (2023). *Одобрени икономически оператори - солидна митническа програма с неизползван потенциал и нехармонизирано прилагане*. Люксембург: Европейски Съюз.
- Желева, А. (2023). Концепцията „Trust & Check“ - Предизвикателство за последващия контрол върху одобрените икономически оператори. *Юбилейна международна конференция „Предизвикателства пред финансите и стопанската отчетност в условията на множествени кризи“* (стр. 511-515). Свищов: Академично издателство „Ценов“, Свищов 2023.
- Закон за данък върху добавената стойност, Обн. ДВ. бр.63 (01 01 2007)
- Регламент (ЕО) № 1225/2009 на Съвета от 30 ноември 2009 за защита срещу дъмпингов внос от страни, които не са членки на Европейската общност, L 343/51 (Официален вестник на Европейския съюз 22 12 2009 г.).
- Регламент (ЕО) №1186/2009 на Съвета от 16 ноември 2009 за установяване на система на Общността за митнически освобождавания, L324/23 (Официален вестник на Европейския Съюз 10 12 2009 г.).
- Регламент (ЕС) 2021/2283 на Съвета от 20 декември 2021 година за откриване и управление на автономни тарифни квоти на Съюза за някои селскостопански и промишлени продукти и за отмяна на Регламент (ЕС) № 1388/2013, L 458/33 (Официален вестник на Европейския Съюз 22 12 2021 г.).

- Регламент (ЕС) 2023/956 на Европейския парламент и на Съвета от 10 май 2023 година за създаване на механизъм за корекция на въглеродните емисии на границите, L130/52 (Официален вестник на Европейския съюз 16 05 2023 г.).
- Регламент (ЕС) № 952/2013 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Митническият кодекс на Съюза, L 269/1 (9 Октомври 2013 г.).
- Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за установяване на обща организация на пазарите на селскостопански продукти за отмяна на регламенти (ЕИО) № 922/72, (ЕИО) № 234/79, (ЕО) № 1037/2001 и (ЕО) № 1234/2, L 347/671 (Официален вестник на Европейския Съюз 20 12 2013 г.).
- Регламент за изпълнение (ЕС) 2015/2447 на Комисията от 24 ноември 2015 година за определяне на подробни правила за прилагането на някои разпоредби на Регламент (ЕС) № 952/2013 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Митнически кодекс на Съюза, L 343/558 (Ноември 24, 2015).
- Република България, Министерство на икономиката и индустрията. (26 08 2011 г.). *Република България Министерство на икономиката и индустрията.* Извлечено от https://www.mi.government.bg/files/user/uploads/files/vynsno_ikonomicheska_i_tyrgovska_politika/anti-dumping-measures-26-08-2011.pdf
- Съобщение на Комисията относно суспендирането на автономни мита и относно автономните тарифни квоти, 2011/С 363/02 (Официален вестник на Европейския Съюз 13 12 2011 г.).

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

Том XVII, 2024 г.
Книга 20

Том XVII, 2024

Книга 20

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Пепа Стойкова – главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – зам.-главен редактор
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Евелина Парашкевова-Великова
Доц. д-р Венцислав Вечев
Доц. д-р Стела Касабова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – Стиллов редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – Стиллов редактор на английски език
Елена Генчева – Технически секретар

ISSN 1313-6542

Съдържание

Студии

Иван Росенов Митков

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ТЪРСЕНЕТО НА БЪРЗООБОРОТНИ СТОКИ:
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА КЛАСИЧЕСКИ И МОДЕРНИ МАШИНИ
АЛГОРИТМИ5

Йордан Николаев Колев

УПРАВЛЕНСКО-АДМИНИСТРАТИВНИ АСПЕКТИ
НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕГРИРАНИТЕ
ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ30

Ненко Василев Василев

АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В МАШИНОСТРОЕНЕТО –
ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАСТЕЖ47

Нина Иванова Герганова

ИНОВАЦИИ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В КРИЗИСНА СРЕДА:
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА78

Станимира Димитрова Томова

УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ КАТО ЕЛЕМЕНТ
НА ЗДРАВНАТА СИСТЕМА99

Цветомира Георгиева Велева

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДИГИТАЛНАТА
ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ125

Статии

Abrar Ashraf

LEVERAGING DIGITAL TWINS FOR ECOSYSTEM RESTORATION
AND BIODIVERSITY CONSERVATION IN THE GREEN
ECONOMY FRAMEWORK155

Ахмед Куйтов

ФИНАНСОВИ МОДЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
НА МЛАДЕЖКИ ПРОСТРАНСТВА170

Боряна Руменова Пейчева

ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА
ФУНКЦИЯ В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ184

Василена Щерева Кръстанова ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ КРИЗИ В ХОТЕЛИЕРСКОТО ПРЕДПРИЯТИЕ	200
Ивайло Георгиев Македонски ПАРАЛЕЛ МЕЖДУ БЮРОКРАТИЧНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПРЕДИ И СЕГА. ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА "ИДЕАЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ"	211
Йордан Стефанов Генов АСПЕКТИ НА ЕЗИКОВАТА КУЛТУРА КАТО ЧАСТ ОТ КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	220
Камелия Кирилова Ангелова ЕВРОПЕЙСКА НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ	234
Маргарита Емилова Кръстева НЕДОСТИГ НА ЛЕКАРСТВА В ЕС - ГЕНЕЗИС НА ПРОБЛЕМА И ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ	243
Марин Георгиев Герганов ВЛИЯНИЕ НА АУТСОРСИНГА НА ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ ВЪРХУ ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ	254
Мария Петрова Дачева ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА В БЪЛГАРИЯ.....	267
Никола Иванов Николов ТЕМАТИЧЕН ОБЗОР НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ИНФЛАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ В БЪЛГАРИЯ	279
Пенка Стефанова Чернаева ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ: ПОМОЩНИК ИЛИ ЗАПЛАХА ЗА "МИДЪЛ МЕНИДЖМЪНТА" ПРИ ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА АГРОБИЗНЕСА.....	289
Росен Здравков Тумбев СТРЕС НА РАБОТНОТО МЯСТО И ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ НА МЕНИДЖЪРА	301
Румяна Божидарова Георгиева КОМПЕТЕНЦИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	312
Сиана Пламенова Спасова ДИВЕРСИФИКАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ ЧРЕЗ ОРГАНИЗИРАНИ СЪБИТИЯ	322